

Антологија

СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Доситеј Обрадовић

ПИСМО ХАРАЛАМПИЈУ

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање и брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналno издање дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

Антологија
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Доситеј Обрадовић

ПИСМО ХАРАЛАМПИЈУ

ПИСМО ХАРАЛАМПИЈУ

ПИСМО ХАРАЛАМПИЈУ

Љубезни Харалампије,

Здравствуј! Христос воскрес.

Нећу ја чекати да прођу две године за одговорити човеку љубезнику и пријатељу, како ти неки обичавају. Ја би(х) ти био намах, по пријатију твојега писма, отписао, да нисам судио за боље чекати да прође време плача и сетовања, време глада и уви викања, једним словом, време великога поста, кад пасуљ царствује и његова сестра сочивица. Гра(х) и купус земљом управљају.

Ево време златно и весело,

Кад нам није забрањено јело!

Евангелска царствује слобода,

Збацивши јарам с човеческог рода.

Давид пророк у тимпане свира

Нек поп више у триод не дира. |

Пентикостар — књига превесела,

Поје Христа спаситеља дела.

Деца хлебац у јајца умачу

И с јагањци по травици скачу.

Српске кћери младе на удају,

Цвеће беру, венце сплетавају:

Са ружицом прси своје красе

И веселе узвишују гласе;
На похвалу РИМСКОГА ЦЕСАРА,
Аустријског двора господара.
ЈОСИФЕ ФТОРИ, мили владетељу,
Сунце света и благодетељу!
Блажена мајка која ТЕ родила,
Света сиса која ТЕ дојила!
Минерва је, богиња мудрости,
Просветила ТВОЈ дух од младости;
Темис с ТОБОМ на престолу седи,
Из ТВОЈИ(Х) уста Астреја беседи,
Која по земљи давно с ТОБОМ ходи.
А сад своје плане производи.
О, ВЕК ЗЛАТНИ! О, слатка времена!
Кад је општа љубов ужежена! |
Срећне смо ми, срећне кћери српске
И све девојке влашке и мажарске;
Нећемо се више бојат' манастира
Нит божијег одрицати мира.
Љубов чисту нећемо гасити,
Нит' јестества законе газити.
Благо нама, ми ћемо бит' мајке
И рађати ЦЕСАРУ јунаке.
За сав род наш ми ћемо г' молити,

Са сузама ЊЕМУ говорити.
Светла круно, ЈОСИФЕ ВЕЛИКИ,
Простри милост ТВОЈУ на род српски.
Обрати лице и ТВОЈ поглед благи!
На дедова ТВОЈИ(Х) народ драги.
На Србију бедну, и на Босну
Које трпе работу несносну.
Буди подобан неба, Господару,
Дико света, ПРЕСВЕТЛИ ЦЕСАРУ!
Излиј на свет превисоке даре,
Подај Болгаром њи(х)ове бољаре;
ТВО(Ј)ИМ Србљем витезове старе
и Грецији њејзине Пиндаре. |

Ово сам време чекао да ти весео, весело, веселом пишем, јављајући ти да се здраво находим и мирно живим не имајући никаква посла с Фрушкогорци нит' са Светогорци, каноти ви тамо. Тако су те греси твоји постигли; и да нисам се ја зато молио, горим би путем прошао него си. Знаш ли како си са мноштем управио кадно прођо(х) последњи пут преко Трста? «Иди у Венецију, пак се опет врати, пак ћемо тако и онако урадити.» Ја ти верова(х) све, од тачке до тачке. Ко не би Србину веровао? Пак ти одо(х) шетати се по граду на води; пак ти поарчи(х) све што имадо(х); пак ти се врати(х) го, наг као мали прст, с пуном кесом надежде. После шта је било, знаш, није потреба да ти поведам; и да срећа не донесе господина Варлаама, прошао би(х) куд нисам мислио. Ето ти твој посао! Пак хоћеш да ти бољи после мене дође. Ај, ај, мој Хорваћанине, видиш ли што примисал неба чини! Послати такога који ће ти хака доћи: и опет ти ј кажем да нисам се ја за те молио, горе би прошао. Но гледај те ми пошљи за моје молитве један саландар новаца; знаш добро да су молитве за новце. Ако ли пренебрежеш, тешко теби! Окренући требник наопако, одмолићу се, даћу ти један катрамунаћ и анатему, пак ће ти доћи један проигуман и два заклета старца, те ћеш огра(ј)исати како ниједан мајчин син. Дајем ти на знање, друже мој, да сам прешао из Хале у Лајпциг за слушати и овде што учени људи говоре; гди намеравам пребивати најмање једну годину: и мислим с помоћу бога, и којег доброг Србина, дати на штампу, с грађанскимим словима, на наш прости српски језик, једну књигу која ће се звати «Савеш здравог разума», на ползу мојега рода, да ми није залуду мука и

толико путовање. Моја ће књига написана бити чисто српски какогод и ово писмо, да је могу разумети сви српски синови и кћери, од Црне Горе до Смедерева и до Баната. |

Ја добитка од моје књиге никаква не иштем, само да се хоће толико новаца наћи да типограф плаћен буде. Он досад није никакву српску књигу на штампу издао, зато сумњава се предузети је на свој трошак; не знајући какву ће срећу књига имати. Уздам се да ће се наћи који, својему роду добра желатељ, Сарајлија и Требињанин, Новосађанин и Осечанин, да пошље овде типографу по неколико дуката за дати му дрзновеније и показати му да се находе људи који желе, што добро, српски на штампани видети. А ко што да, неће штетовати, јер ће примити толико књига колико износи сума коју положи. Ја, уверавајући да ће књига моја бити весма полезна, не мислим у том себе хвалити, но оне људе од који(х) сам што добро научио, из којих премудри(х) књига француски(х) немачки(х) и талијански(х), најлепше мисли као цвеће избирати намеравам и наш општи језик издати. Нудер обазри се не би ли и ту кога нашао, који би изволио соопштник | општеполезнога дела бити; кажи му, да што је год Србаља, од Адријатическога мора до реке Дунава, сви ће га похвалити Слатка је утеха надати се да ћеду наша имена живити и мила нашем роду бити за добро које смо му учинили до они(х) сами(х) далеких(х) времена кад се наше кости у прах обрете. По много хиљада година српска ће јуност нас помињати и наша ће памет последњим родовом мила и драга бити. Нека само окренемо један поглед на народе просвештене целе Европе; у садашњем веку сви се народи силе свој дијалект у совршенство довести; дело весма полезно, будући, да кад учени људи мисли своје на општем целог народа језику пишу, онда просвештеније разума и свет ученија не остаје само при онима који разумевају стари књижевни језик, но простире се и достиже и до сељана, предавајући се најпростијему народу и чобаном, само ако знаду читати. А колико је ласно на свом језику научити читати! Ко ме ли неће се милити, мало | труда предузети за научити читати, читајући што паметно и разумно и врло ласно разумевајући оно што чита? Знам да ми може ко против рећи; да ако почнемо на простом дијалекту писати, стари ће се језик у немарност довести, пак мало помало изгубити. Одговарам: која је нами корист од једног језика, којег, у целом народу, од десет хиљада једва један, како ваља, разуме и који је туђ матери мојеј и сестрам?

— — — Нек науче — — — то је ласно рећи, али није учинити. Колико је они(х) који имаду време и способ за научити стари књижевни језик? Врло мало! А општи прости дијалект сви знаду и на њему сви, који само знаду читати, могу разум свој просветити, срце побољшати и нараве украсити. Језик има своју цену, од ползе коју узрокује. А који може више ползовати него општи целог народа језик? |

Французи и Италијанци нису се бојали да ће латински језик пропасти, ако они почну на своји језици писати; како и није пропао. Неће ни наш стари пропасти, зашто учени људи у народу всегда ће га знати и с помоћу старог нови ће се од дан до дан у боље настајаније приводити. Москаљи све своје најбоље књиге на свом дијалекту с грађанским словам штампају, Само простота и глупост задовољава се све[г]да при старинском остати. Зашто је друго Бог дао човеку разум, расуђеније и слободну вољу, него да може расудити, распознати и изабрати оно што је боље? А шта је друго боље, него оно што је полезније? Што год не приноси каквоу лиду ползу, не има никакве доброте у себи. Зашто би се, дакле, ми Србљи сумњавали у таквом и толико полезном и похвале достојном делу, прочим славним народом следовати? Није мања част света у

којеј се славеносрпски језик употребљава него земља француска или ти | инглеска; искључивши врло малу различност која се налази у изговарању, која се случува и свим другим језиком. Ко не зна да житељи црногорски, далматски, херцеговски, босански, сервијски, хорватски (кримје мужа), славонијски, сремски, бачки и банатски осим Вла(х)а, једним истим језиком говоре? Говорећи за народе који у краљевствима и провинцијама живе, разумевам колико грчке цркве, толико и латинске следоватеље, не искључувајући ни саме Турке, Бошњаци и (Х)ерцеговце, будући да закон и вера може се променити, а род и језик никада. Бошњак и (Х)ерцеговац Турчин, он се Турчин по закону зове, а по роду и по језику, како су год били његови чукундедови, тако ће бити и његови последњи унуци Бошњаци и (Х)ерцеговци догод, Бог свет држи. Они се зову Турци док Турци том земљом владају, а како се прави Турци врате у свој вилајет откуда су про|ишли, Бошњаци ће остати Бошњаци и биће што су њи(х)ови стари били. За сав, дакле, српски род ја ћу префводити славни(х) и премудри(х) људи мисли и савете желећи да се сви ползују.

Моја ће књига бити за свакога који разумеваше наш језик и ко с чистим и правим срцем жели ум свој просветити и нараве побољшати Нећу нимало гледати ко је кога закона и вере, нити се то гледа у данашњем веку просвештеност. По закону и по вери сви би људи могли добри бити. Сви су закони основани на закону јестества; ниједан закон на свету не вели: чини зло и буди неправедан; но напротив, сви што и(х) је гођ од стране божије не лажу и заповедају: ником никаква зла не творити, добро творити и љубити правду. Бог је сама вечна доброта и правда; што год није добро и праведно, није од Бога. А зашто, дакле, у сваком закону има зли(х) и неправедни(х) људи? Није | тому закон узрок, него неразумије, слепота ума, покварено, пакостно и зло срце и преко мере љубов к самом себи. Ово су извори из који(х) извиру све страсти које узнемиравају род човечески и које чине да човек на човека мрзи, један другога хули, гони, удручава, озлобљава, проклиње, у вечну муку шиље и врагу предаје; а што је најгоре, под именом вере и закона, превађајући и толмачећи закон свој по злоби и по (с)трасти срца свога. Кад ће нестати мржење и вражда на земљи! Кад ће срце наше доћи у своју природну доброту, да у лице сваког себи подобног човека позна, брата свога! Нит' мислећи нити питајући које је вере и закона? Оне, у којој га је Бог изволио да се роди као и ти у твојој. Које је вере? Оне које би и ти био да си се у истој родио, ако би поштен човек био. С чијом вољом и допуштењем људи се плоде и рађају, расту, живу и радости овога света уживају у сваком роду и племену, у свакој вери и | закону? С божијом.

Дакле, шта би ми хотели, да смо аметнији и бољи од Бога? Оно што Бог допушта и хоће, то ми нећемо! О, наше детињске памети! Браћо, људи, познајмо једанпут нашу неправду! Како можемо ми изискивати од други(х) оно исто које кад други од нас изискивали, велика би нам се неправда чинила. Познајмо једанпут сву силу ови(х) речи, просте су и блажене и не требају никаква толмачења. Што год хоћете да вам чине други људи, чините и ви то њима. А шта би ми ради да нам други чине? Да нас пуштају с миром живити у нашем закону, да нам не чине никаква зла, да нас опраштају наше слабости и погрешке, да нас љубе и поштују и да нам помогну у потреби нашој. То исто и ми смо дужни свима људима на свету. Ово је сав закон и пророци. Свака наука која је овој противна узнемирује људе: узрокује вражду и свако зло; следователно није од Бога. Зато, дакле, ја ћу писати за ум, за срце и за нарави човеческе, | за браћу Србље, којога су год они закона и вере.

Ја сам искуством познао жељу, љубов, усердије и ревност господара Новосађана и Осечана, и у Далмацији Сарајлија и Херцеговаца, како горећим срцем желе науку својој деци; нигди нисам био гди нису ме желили и устављали. Како би(х) ја, дакле, могао одговорити на љубов и пријазност мојега љубезнога рода, разве трудећи се, колико могу, за просвештеније јуности? А то што желим, никако боље не могу учинити него превodeћи на наш језик златне и прекрасне мисли учени(х) људи: и таквим способом и родитеље у њи(х)овом благом намеренију укрепљавајући и у срцама младости српске небесни и божетвени огањ ко ученију и к добродетељи божигавајући, и свет разума чак до порсти(х) сељана и до сами(х) пастирски(х) колиба разширујући. У садашње срећно време зраци ученија и философије до татарски(х) граница досежу. Не | могу премучати овде велико старање благородни(х) бољара молдавски(х) за воспитаније и науку њи(х)ове деце: не има сад младић у Јашу који не зна, осим свога језика, јелински и француски, многи — латински и талијански. Над свима обаче вечне славе и похвале достојни љубоучнејши и преизраднејши господин ЛЕОН ЂИУКА, епископ ромаски у Молдавији, којага усердије к науци и љубов к отечеству није могуће довољно описати. На другом месту нећу изоставити прилику за описати на шире овога слваногa мужа; овде само толико назначујем да он епископом будући, француски језик изучио, преизрадну библиотеку с многим прошком саставио, различне књиге на свој језик превести дао и сад намерава Оксенстерна «Театар» плитически» и «Телемаха» с(а) својим иждивенијем на штампу издати и свом отечеству поклонити. Ево ти, брате, моје намереније у Лајпцигу. Нама(х) ћу преузети дело, колико ми допусти моја наука, будући да у коле|гије не престајем ходити. Ти гледај, те распошљи неколико од ови(х) писама којекуда. Време ће ме научити јесам ли се у мојеј надежди преварио. Ако ли и то буде, нећу се уплашити, нити ћу, оно што је с моје стране могуће, изоставити. Мени ће преко мере плаћено бити кад когод од мога рода рекне, кад нада многа зелена трава нарасти: «Овде лежу његове српске кости. Он је љубио свој род. Вечна му памет.» В прочем, ти ми здрав буди, љубезни Хорваћанине. Поздрави ми с «Христос воскрес» господаре Војновиће, Ризниће и Куртовиће и проче Сарајлије и Мостарне.

У Лајпцигу, на 1783.

Априла 13.

Твој брат и слуга

Доситеј Обрадович

